

אחשורוש חדש ל"אסתר המלכה" [1]

לקראת בכורה ב"קאמרי"

תמר אבידר

יהיה אולי מי שיבקש לערוך השוואות בין "המגילה" של איציק מאנגער לבין המגילה של נתן אלתרמן ב"אסתר המלכה"... יהיה אולי מי שירצה להשוות בין המחזמר "שלמה המלך ושלמי הסנדלר" לגרונימן־אלתרמן־ארגוב.... ויהיה מי שידון בתופעה של "שנת אלתרמן": הרציפות הבלתי רגילה בביצוע יצירות אלתרמן: "שלמה המלך ושלמי הסנדלר", "משפט פיתגורס", "אילי ויונה בשוק המציאות", "אסתר המלכה".

אם נרצה אפשר למצוא גם צדדים נוספים למטבע של "אסתר המלכה" ולדון בה מנקודת־מבט של הפרודוקציה התיאטרונית: הצגה היורשת בצורה ברורה וגלויה את מקומה של הצגה אחרת, בעלת מיבנה דומה של משתתפים: "שלמה המלך". בשתי ההצגות הללו כמעט לא משתתפים חברי התיאטרון הקאמרי. ב"אסתר המלכה" משתתפים רק חמישה שחקני הקאמרי. כל היתר "שחקנים חופשיים" שהוחתמו לתקופת זמן מוגבלת. ניתן לומר שזוהי מעין "פרודוקציה פרטית" של התיאטרון. בשל המיבנה המיוחד של ההצגה וריבוי המשתתפים בה (למעלה מ־30 איש) – חייבת "אסתר המלכה" להיות מוצגת ערב־ערב, ללא אפשרות של פיצול הכוחות להצגות בערבים אחרים. כך, למשל, נמנע מאברהם מור, הממלא ב"אסתר המלכה" את התפקיד הראשי כאחשורוש, להמשיך להופיע ב"תוציא את השטקר". לכן הוציאו בקאמרי, סופית, את ה"שטקר", לאחר 85 הצגות – למגינת־לבו של המחזאי־הבמאי אפרים קישון.

"גם לי היה קצת חבל לעזוב את השטקר", מודה אברהם מור. "היה לי שם תפקיד מצויין, סוחר התמונות, מר פיקלר, הוא דמות שנותנת המון אפשרויות לשחקן. אבל לאחר שנכנסתי מיד לתפקיד אחשורוש – התנחמתי. אני דומה לאותו בחור שעזב

[1] נדפס בעיתון "מעריב: 4 בפברואר 1966

את הנערה שלו, ומיד "התחיל" עם אחרת, נחמדה לא־פחות. הוא מתנחם בשניה ולא מספיק להצטער על הראשונה...

דמויות בשטיח

האחשורוש של אלתרמן־מור – אין לדעת אם פתי הוא, או חכם, אך הוא מבין כל מה שהולך סביבו, אבל הממלכה הגדולה, פשוט, אינה מעניינת אותו. הוא אוהב בערך אותם הדברים שאוהב אברהמ'לה מור: אוכל טוב, שינה טובה, אשה יפה ובכלל – נוחות.

סיפור המגילה משמש רק כרקע ל"אסתר המלכה". אלתרמן נתן למגילה ניחוח אקטואלי בכך ששיבץ בה דמויות בנות זמננו: סוחר שטיחים יפואי אשר בחנותו נמצא שטיח ועליו ארוגות דמויות המגילה. הדמויות יוצאות בלילה מן השטיח – וההצגה מתחילה, לאחר שסוחר השטיחים ואזרח יפואי אחר נחטפים עימהם. התיקונים שהכניס אלתרמן, בסיפור המגילה, נוגעים, בין השאר, לצורה בה נבחרה אסתר להיות המלכה: אלתרמן החליט לתת לענין אופי קומי, ואסתר נבחרה באורח מקרי, כשאחשורוש התעייף מן הנשים שעטו עליו ובחר באסתר, כי היא נקרתה על דרכו ברגע בו קצה נפשו בנשים. כן הכניס במגילה דמות מיוחדת: מונדריש, מעין בדחן יהודי, המייצג את הגורל והמוצג על־ידי שמעון בר.

אומר אחשורוש־מור: "הנה מעלים אצלנו מחזות מוסיקאליים שהצליחו בעולם, הכל שם בדוק ומנוסה, ואילו כאן יש לנו ענין עם הצגה מקורית שאין לדעת בבירור מה עתידה. זוהי הרגשה טובה להתמודד עם חומר בתולי כזה, ליצור תפקידים מראשיתם – מבלי יכולת להעתיק ולחקות, אפילו תרצה בכך".

יש להניח שאברהם מור נתלש מהצגת ה"שטקר" והועבר לכסאו של אחשורוש בשל כשרונו הקומי ויכולתו בהגשת פזמונים, "אני עדיין צעיר", אומר מור בן השלושים, "צעיר מכדי לשים עצמי במדור מסויים בתיאטרון, ולומר: אני שחקן לתפקידים קומיים. אני לא מאמין בהגדרות מסוג זה. שהרי שחקן היודע להוציא דמעות מעיני הקהל – יכול גם להצחיק אותו. אבל, בכל זאת, נוטים לסווג אותי כאמן בעל נטיה חזקה לצד הבדרני של המשחק. בידור? אני לא נבהל מזה, אין מה להתבייש. השנים בהן הופעתי על בימת הבידור של "בצל ירוק" היו בשבילי בית־ספר נהדר. ועכשיו ב"אסתר המלכה" אני מנצל את האלמנטים שרכשתי שם".

גלגוליו של אברהמ'לה

אברהם מור קפץ ישר מלהקת הבידור אל בימת התיאטרון בחיפה. הוא בא לשם, ללא ידע אמנותי של ממש, אבל הביא לשם מטען בלתי מבוטל של כשרון טבעי ותחושת־במה מלידה. יש לו, לאברהם מור, נוכחות בימתית – אותו אלמנט אשר שחקנים רבים מצביעים עליו כעל אותו "משהו" החשוב ביותר במערכת כלי־העבודה של האמן.

שלוש שנים עשה בחיפה, מילא תפקידים קטנים וגם ראשיים; ב"נער הקסמים" לסינג נשא על כתפיו בהצלחה את ההצגה כולה, אבל יוסף ק. שלו ב"המשפט" לקפקא היה, להודאתו, "נסיון שלא הצליח". הוא פרש מחיפה מאותה סיבה ששחקנים טובים אחרים עזבו שם את התיאטרון: קשה להסתפק רק בתפקיד. חסרה היתה לו ה"אטמוספירה" התיאטרונית של העיר הגדולה, האופקים הרחבים. פעם התבטא בבדיחות הדעת: "לא רע לי בחיפה, אבל אני באמת רוצה כבר להתחיל לטלפן 04"... ולעצם עבודתו בתיאטרון, אמר: "איני יודע כיצד עובדים על התפקיד. זוהי צרה משותפת לשמונים אחוז, לפחות, מדור השחקנים בני גילי. אני רוצה להכשיר עצמי לקראת ההצלחה הקשה", "הצלחה קלה" היא זו אשר נחל ב"עסקי נישואין" לצ'כוב שהוצג ב"תיאטרון העונות", לאחר שעזב את חיפה. הוא שירטט את תפקידיו ב"עסקי נישואין" בצורה תחושתית, אינטואיטיבית, וזה עדיין לא היקנה לו ידע. ובשעתו, במקום ללכת ללמוד תיאטרון – שמע בקול אבא שלא האמין בעתיד־של־שחקן והלך ללמוד חשמלאות ב"מכס פיין". בלהקה צבאית לא שירת, כושרו הקרבי היה בעורכיו... אבל מאז 1955 הינו על הבמה המקצועית: תחילה נתקבל ל"אהל" כסטאטיסט, ומשך שנה שלמה סחב על הבמה, יחד עם סטאטיסט אחר, עודד קוטלר, את גופתו של אבי הגיבורה בהצגת "ג'וני בלינדה". ההצגה "רצה" מאה וחמישים פעם, ואברהמ'לה ועודד סחבו...

מי מפחד ממחזמר?

התקופה האפלה בחיי הבמה שלו שייכת להצגת "נאסר־א־דין", בה הופיע בתפקיד האמיר. ההצגה היתה, כזכור, כושלת, אף כי צבעונית. אבל המפיק, אברהם דשא, הצליח בחוש מסחרי בולט להכניס שיניים פרסונאליים במחזמר: טופול ואורי זוהר נכנסו להצגה ועשו, יחד עם אברהמ'לה – "בצל ירוק" על הבמה. גם ההצגה הזו הלכה מאה וחמשים פעם. מודה אברהמ'לה בחוסר־רצון: "וזוהי הרגשה לא טובה לעלות ערב־ערב על במה מתוך ידיעה ברורה שאתה משתתף במשהו גרוע. מה עושים נגד זה? מתייחסים אז לעבודה כמו ל... סנדלרות. ומחכים שזה ייגמר".

הקאמרי חתם אתו למשך עונה בצד דמותו העסיסית והעממית של סוחר האמנות ב"שטקר" – הופיע בתפקיד לא־מצחיק ב"פרשת אופנהיימר". את "אסתר המלכה"

אין הוא מגדיר כ״מיוסיקל״. זהו, לדעתו, נסיון להגיש חומר בצורה מוסיקאלית, באורח ישראלי. זה לא מחזמר, אלא מחזה עם פזמונים. השירים אינם אלא תוספת.

אחשורוש־של־אלתרמן, אשר הכל חושבים אותו לתם / רומז (בסוף המחזה) לידעונים שהוא תפס מה התרחש פה וגלויה לו מזימתם / וכיוון שהוא יודע, מתוך מגילות־ספרי־תולדות־פרס, שהוא עתיד ליפול בידם, הריהו מודיע לכל הכנפויה הידעונית המפוקפקת / שיש בידעתו לעזבם ולהשתקע במגילה המלכה /. מוסיף אלתרמן ומתלוצץ : רק חשש אחד אולי מנקר בליבו, אך בכך שותפים לו כל אישי התנך, מתרח עד כדרלעומר ומיקטן עד אביזמר / כולם יראים כיום יראה גדולה פן יעשו מהם מחזמר.